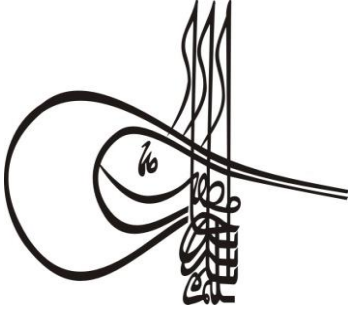

Turkish Studies

Volume 13/5, Winter 2018, p. 461-470

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12847>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: Aralık 2017

✓ Accepted/Kabul: Mart 2018

This article was checked by iThenticate.

JUAN GOYTISOLO'NUN GÖZÜNDEN BATI'NIN ÖTEKİ ALGISINA DAİR DİKKATLER*

Kübra SARI SEO LECOQ**

ÖZET

Edebiyatta *ötekilik* meselesi birçok yazar tarafından bilinçli veya bilinçsiz olarak kullanılagelen bir olgudur. İnsan kendi kimliğini oluştururken *ötekine* ihtiyaç duyar, zira öteki olmadan kendini tanımlaması mümkün değildir. Tarih boyunca birbirini ötekileştiren Batı ve İslam dünyasını bizzat kendi yaşadıklarından yola çıkarak en iyi şekilde analiz etmeyi başaran önemli isimlerden biri İspanyol yazar Juan Goytisolo'dur. Bu çalışmada Goytisolo'nun bazı eserlerinde *öteki* kavramını irdelemeyi amaçladık. Bu bağlamda Batı, özellikle de İspanyol edebiyatındaki Türklere dair öteki kimliğinden bir takım örnekler verirken, Batı edebiyatında genel olarak görülen önyargı ve klişelere değinmeye çalıştık. Geçmişte, Batı ötekini derisinin rengine göre belirler ve gerek Avrupa'da gerek Amerika'da siyah adam onlar için öteki olmaktan kurtulamazdı. Ancak, zaman içerisinde yeni ve farklı 'öteki' kavramları ortaya çıkmaya başlar. Mesela, 11 Eylül saldırılarından sonra, özellikle Amerikalılar için, Müslümanlar 'öteki' olur. Bu arada, Doğu zamanla 'öteki'nin varlığını reddederek değerlerini koruyamayacağını anladı. O nedenle, modern ve geleneksel arasında çatışmalar çıkmaya başladı. Doğulu geri kalmışlığın nedenlerinden birinin aşırı tutuculuğa bağlı olarak 'öteki'ni reddetme olduğunun farkına vardı. Bu arada Batı, Doğu'nun geri kalmışlığının sebebini bilinçli olarak 'inançla' yani İslam'la ilişkilendirmeye devam etti. Günümüzde üçüncü dünya ülkelerinin çoğu Müslüman devletlerdir. Ama eski İslam medeniyetleri göz önüne alındığında, bu iddianın ne kadar yanlış olduğu gayet açıktır. İslam dini her zaman yeniliklere ve gelişmelere açık olmuştur. Sorun şu ki, bahsettiğimiz ülkelerde gelenekle din birbirine karıştırıldığı için ciddi sorunlar yaşanmakta, Batı'da bundan bir şekilde faydalanmayı başarmaktadır. Bu anlamda, batılı bir göz olarak Goytisolo

* Bu makale, 18-24 Eylül 2017 tarihinde Endülüs'te düzenlenen I. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Yrd. Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, El-mek: kubrasari@gmail.com

günümüzde Müslümanların durumunu objektif bir şekilde analiz etmeyi başaran nadir isimlerdendir.

Anahtar Kelimeler: Juan Goytisolo, Öteki, Oryantalizm, Edward Said

SOME PERSPECTIVES ABOUT THE PERCEPTION OF OTHERNESS OF THE WEST IN THE EYES OF JUAN GOYTISOLO

ABSTRACT

The otherness in the literature is an issue that has been used consciously or unconsciously by many authors. When a person creates his identity, he needs "the other" because it is not possible to define himself without the other. The spanish writer Juan Gytisolo is one of the most prominent figures who have managed to analyze western and islamic worlds, which have been alienating each other throughout the history, in the best possible way, starting from his own experiences. In this work we aimed to examine the concept of the other in some works of Goytisolo. In this context, we have tried to address the prejudices and stereotypes in Western literature, while giving examples of Western identity, especially of the other identity of the Turks in Spanish literature. In the past, the West determined the Other by the color of his skin, and the black man in America or in Europe could not get rid of them for to be the other. However, over time new and different 'other' concepts begin to emerge. For example, after the September 11 attacks, especially for Americans, Muslims become the 'other'. In the meantime, the East understood that it was not possible protect its values by rejecting the existence of the 'other'. For that reason, began a conflict between the modern one and traditional. They was aware of the fact that one of the reasons for the backwardness of the East was the rejection of the 'other', due to the excessive conservatism. In the West, the reason behind the backwardness of the East is consciously associated with the islamic beleif. Today, most of the third world countries are Muslim states. But given the ancient Islamic civilizations, it is clear how wrong this claim is. The Islamic religion has always been open to innovation and development. The problem is that in the countries we talk about, there are serious problems because of the confusion between religion and tradition, and in the West it has managed to benefit from it. In this sense, Goytisolo as a western eye is a rare name that has succeeded in objectively analyzing the situation of Muslims today.

STRUCTURED ABSTRACT

Spanish writer, Juan Goytisolo was born in Barcelona on January 6, 1931 and died on June 4, 2017 in Marrakech. In 1938 his mother died of a bombing during the Spanish Civil War, this fact marked his childhood and his whole life, possibly related to his constant rejection of the Franco regime and traditional Spain in general. He alternates his way of narrating from one work to another and constantly questions the

principles of society, being particularly critical of Western civilization and its consumerist foundations. As an expert on the Orient issues his observations about the muslim World are priceless. In his words, he fought against mental, political and, above all, literary borders in whole life. Juan Goytisolo is one of the contemporary and important writers who developed an objective point of view on the way from their own events, while being part of the Western world, where Muslims are being portrayed. The outcome of Goytisolo's experiments in the study of the works of western travelers is often the xenophobia of these persons. In his opinion, the current vision of Islam, even that of some well-intentioned observers, often incurs perspective errors, due to their attachment to ethnocentric postulates and the mechanical transfer of their own concepts to a cultural field in which they have no place.

In the past, the East understood that it was not possible protect its values by rejecting the existence of the 'other'. For that reason, began a conflict between the modern one and traditional. They was aware of the fact that one of the reasons for the backwardness of the East was the rejection of the 'other', due to the excessive conservatism. In the West, the reason behind the backwardness of the East is consciously associated with the islamic beleif. Today, most of the third world countries are Muslim states. But given the ancient Islamic civilizations, it is clear how wrong this claim is. The Islamic religion has always been open to innovation and development. The problem is that in the countries we talk about, there are serious problems because of the confusion between religion and tradition, and in the West it has managed to benefit from it. In this sense, Goytisolo as a western eye is a rare name that has succeeded in objectively analyzing the situation of Muslims today. According to Goytisolo, the primacy of the text over the individual conscience and the absolute atemporality of the former over the historical evolution explains the difficult adaptation of the Muslim countries to the modernity inaugurated by the Renaissance, the Enlightenment and the philosophy of Kant. But he also complains about the hypocrisy of the West, because in his opinion people should know how to distinguish between being a Muslim and being a terrorist, just as in Spain they do not confuse being Basque, being an Abertzale and being ETA.

The 'other' has been included in the literature of all nations and has been in the interest of Spanish literature since the beginning. Every individual is socialized in a particular culture. However, the author enriches this socialization by communicating with the 'other'. What is meant here is that the 'other' can be a real individual or fictional or historical. Starting from Don Quixote it is possible to find references to the concept of 'other' in the whole of Spanish literature. As will be seen below, only some works of the Spanish writer Juan Goytisolo were briefly referred to in this work. It is not possible to take full account of Spanish literature within the limits of this article.

Keywords: Juan Goytisolo, The Otherness, Orientalism, Edward Said

I

Entelektüel anlamda farklı olma durumunu ifade eden ‘öteki’ kavramı antropoloji ve felsefe başta olmak üzere birçok bilim dalında anahtar kavram olarak kabul edilmektedir. Fikir bazında ‘kimlik’ kavramına tamamen zıt olup kişinin kendisinden başka birine atıfta bulunmasını gösterir.

Ötekinin dışarda olduğu ve ona varabilmenin yapılacak bir yolculuk sonucu mümkün olacağı Antropolojik çalışmalarda sıkça yer bulan bir olgudur. Yani ‘öteki’ ve gözlemleyen arasında bir mesafe vardır.

Hepimiz çoğu zaman kültür farklılıklarını kabul etmenin zorluklarını yaşamışızdır veya yaşıyoruzdur. Bu makalede kendisinden sıkça söz edeceğimiz ve eserlerini referans alacağımız İspanyol yazar Juan Goytisolo kitaplarında bu sorunsalla yakından ilgilenmiş, kendi memleketinde başlattığı Doğu yolculuğunu daha sonra tamamen oraya yerleşerek devam ettirmiştir.

‘Öteki’ betimlemesi bütün milletlerin edebiyatlarında yer aldığı gibi başlangıçtan beri İspanyol edebiyatının da ilgi alanına girmiştir. Her birey belirli bir kültürde sosyalleşir. Ancak yazar bu sosyalleşmeyi ‘ötekilerle’ iletişim kurarak zenginleştirir. Burada kastedilen ‘öteki’ gerçek bir birey olabileceği gibi kurgu veya tarihsel olabilir. Don Kişot’tan başlayarak İspanyol edebiyatının tamamında ‘öteki’ kavramına atıflar bulmak mümkündür. Aşağıda görüleceği gibi bu çalışmada yalnızca İspanyol yazar Juan Goytisolo’nun bazı eserlerine kısaca temas edilmiştir. Zira İspanyol edebiyatını bütünüyle ele almak bu yazının sınırları içinde mümkün değildir.

II

‘Öteki’ kavramı kendini ilk önce gezi edebiyatının söylemsel korpusunda gösterir, yani ilk batılı vakanüvislerin Orta Doğu çıkartmalarını anlattıkları eserlerde. Bunlarda öteki kavramı kendilerine göre farklı olana yani Müslümanlara atıfta bulunur. Bunun en iyi örneklerinden biri Müslümanlardan bahsederken kullandıkları ‘moro’ terimidir. Bu Türkçedeki ‘gâvur’ kavramının karşılığı olarak kabul edilebilir. Avrupa’yla hiçbir temasın olmadığı dönemlerde Doğu’da bu farklılık kavramıyla mimlenmemiş kadınlar ve erkekler, medeniyetler ve kültürler bulunuyordu. Edward Said Oryantalizm (Şarkiyatçılık) adlı kitabında önce Avrupalı daha sonra Avrupalaştırıcı olan ‘ben’i şöyle açıklıyor:

‘...Doğu, Avrupa kültür ve medeniyetinin entegre bir parçasıdır. Oryantalizm kültürel ve hatta ideolojik açıdan bakıldığında bu parçayı belli öğreti ve doktrinlere dayanan bir söylev şekli olarak ifade ve temsil eder...’ (Said, 1989; 20).

Juan Goytisolo Müslümanların ötekileştirildikleri Batı dünyasının bir parçasıyken, kendi yaşadığı olaylardan yola çıkarak objektif bir bakış açısı geliştirmiş çağdaş ve önemli yazarlardan biridir. Goytisolo’nun batılı gezginlerin eserlerini incelediği denemelerinde vardığı sonuç genellikle bu kişilerin yabancı düşmanlığıdır. Özellikle Flaubert’i kastederek şöyle söyler:

‘... Doğu’ya giden diğer gezginlerin aksine Flaubert gittiği yerdeki halka karşı duyduğu üstünlük hissini açıkça ifade eder. Zengin, Avrupalı, diğer insanlardan farklı oluşunun onu ayrıcalıklı bir yere koyduğunu düşünmektedir. Onun tanımakta olduğu dünya ile ilgili vizyonu estetik, hedonist ve etnosentrik olmaktan öteye geçmemiştir’ (Goytisolo, 1989; 65).

XVIII ve XIX. yüzyıllarda batılı gezginler tarafından yazılan tüm seyahatnamelerin ortak özelliği her türlü ön yargı ve klişeye boyanmış olmalarıdır. ‘Ulu Türk’ konusu tarihte batılılar tarafından hep merak konusu olmuştur. Meşhur İspanyol dramaturg Francisco de Quevedo’nun ‘La Hora de Todos’ (Herkesin saati) adlı eserindeki abartılı, aşağılayıcı ve nefret dolu ‘Ulu Türk’ün, çağdaşlarının eserlerindeki tasvirlerden hiçbir farkı yoktur. Bu eserde Quevedo başlangıçtan sona kadar sürekli ‘Ulu Hakan’ hakkında küçümseyici ifadeler kullanarak halkın ona saygı duymak yerine

ondan sadece korktuğunu belirterek Osmanlı Sultanını 'Despot İmparator' olarak nitelendirir. (Kumrular, 2008; 78)

Batı'nın Araplar ve İslam üzerine kurguladığı bu kültürel ideolojik yapı zamanla Doğru'nun yerini alır. Avrupa'nın kendi yarattığı farklı, egzotik, acımasız, korkulan ve sonuç olarak tehlikeli kabul edilen 'Öteki' algısından artık ne Arap nede Müslümanlar kaçamazlar. Bu raddeye gelindikten sonra 'öteki' algısının uluslararası politikanın farklı temsilcileriyle büyüyerek politize olması elbette kaçınılmazdır. Bu durumu Edward Said şöyle yorumlar:

'Arapların ve İslam'ın anlaşılması konusunda en ufak algılamayı bile son derece siyasi, hatta neredeyse dehşetli bir hadise yapan üç şey vardır: birincisi, Oryantalizm tarihindeki yansıması hemen göze çarpan Arap ve İslam düşmanlığı (Batı halkının ön yargısı); iki, Araplarla İsrail Siyonizm'i arasındaki savaş ve bunun gerek Amerikan Yahudileri, gerek liberal kültür ve insanlar üzerindeki etkileri; üç, Arapları yahut İslam'ı kayırmak yahut bunları duygulara kapılmadan müzakere etmek imkânının veren herhangi kültürel tavrın kesin yokluğu, dahası Ortadoğu şimdi 'Büyük Güç' oyunları, petrol ekonomisi ve 'hürriyet sever demokratik İsrail' ile 'şer, istibdatçı, terörist Arap' ayırımına öylesine bulanmıştır ki, insanın Yakın Doğu'dan bahsederken neden bahsettiği konusunda açık bir görüşün belirmesine pek imkân olmadığını söylemeye gerek yoktur' (Said, 1989; 52).

Bu durumda, Avrupalılar tarafından, kesinlikle gerçeği yansıtmayan, tamamen klişe ve etnosentrik-kolonyalist önyargıya dayalı bir Arap, Türk ve Müslüman kimliğinin 'yapılandırıldığını' söylemek mümkündür. Günümüzde birçok entelektüel, dinler arası çatışmanın yaşandığı bir çağda olduğumuz, XX. yüzyılda meydana gelen savaşların asıl nedenlerinin dini çatışmalar olduğu ve Müslümanların bugün Batı'da karşılaştıkları olumsuz tutumların Haçlı ruhunun kültürel mirası olarak görülebileceği konusunda hemfikirlerdir.

Edward Said'in Oryantalizm adlı eserinde bu konuyla ilgili söyledikleri dikkat çekicidir:

'İslam'ı anlamaya çalışan Hristiyan düşünürlerin takıldıkları bir nokta, bir benzetmeden kaynaklanıyordu: Hz. İsa Hristiyan inancının temeli olduğuna göre, (pek tabii haksız olarak) Hz. Muhammed'in İslam için manasının, aynen Hz. İsa'nın Hristiyanlık için taşıdığı manaya muadil olduğu varsayılmaktaydı. İslam'a 'Muhammedanizm' dolayısıyla Hz. Muhammed'e 'düzenbaz' vasfını layık görmeleri bundan kaynaklanmaktadır. Bu ve bunun gibi birçok yanlış anlaşılma yüzünden öyle kapalı bir çember oluştu ki bunun dışına çıkılması hayal dahi edilemez oldu (...) Hristiyanların İslam anlayışı kendi içinde bir bütün ve kendi kendine yeterliydi. İslam bir imge oldu, bu imgenin fonksiyonu ise İslam'ı değil Ortaçağ Avrupası'ndaki Hristiyan'ı temsil etmekte...' (Said, 1989; 94-95).

İspanyol yazar Juan Goytisolo İslam'ın ve Müslümanların Hz. İsa'ya bakışlarını Hristiyanlarınkiyle kıyasladığı zaman benzerlik bulmakta zorlandığını belirtir. Çünkü Müslümanlar Hz. İsa'yı tıpkı diğer peygamberler gibi Allah'ın elçisi olarak kabul ederek ona saygı duymalarına rağmen, Hristiyanlar Hz. Muhammed'i sahtekârlıkla suçlayarak ona hakaret etmekten çekinmezler. Yazara göre, bu önyargıların ortadan kaldırılabilmesi için Batı'nın İslam eğitimine ağırlık vermesi, diğer yandan da batılı Müslümanların kendilerine düşeni yaparak asimile olma korkusunu atıp bulundukları topluma uyum sağlamaları ve dinlerini en iyi şekilde temsil etmeleri gerekir.

III

'Sarazen Güncesi' adlı eserinde Juan Goytisolo Avrupalının hayalindeki İslam'ın, efsaneleri besleyerek edebiyata abartılı önyargılar şeklinde yansıdığını söyler. Yazar burada Arap'ı, Müslüman'ı, Hristiyan olmayan her şeyle, yabancıyı ise, İspanyol olmayanla tanımlıyor. Bu konuda Manuel García Monte'nin sözleri kayda değerdir.

‘... Uzak olan aynı zamanda Müslüman ve yabancı... Yakın olan ise Hristiyan ve İspanyol... Bugün hala Endülüs topraklarımızda vaftiz edilmemiş çocuklara ‘moro’¹ deniyor. Sekiz yüzyıl boyunca Arap olmamak ve Hristiyan olmak arasında bir fark yoktu; reddetme kabul içerir ve kabul etmenin içinde de ret vardır...’ (Garcia Morente, 1961; 52).

Yazar XVIII. yüzyıl seyyahlarının kaleme aldıkları, İslam’ın ve Müslüman imajının aşağılayıcı ve incitici sıfatlarla nitelendirildikleri seyahatnamelere atıfta bulunmadan önce, İspanyol edebiyatının Arap ve Müslüman olanı övdüğü ateşkes döneminden bahseder. Şöyle ki İspanya’da Kastilyalılar Müslümanları mağlup ettikten sonra, yenilgiye uğrattıkları düşmanın egzotizmi onları cezbetmiş, doğulunun zenginliği ve şatafatı, iki kültürden sevdalıların aşkları birçok edebi esere konu olmuştur. ‘Cancionera de Baena’ nın şairleri ya da ‘Calderón de la Barca’ nın ‘El Tuzani de la Alpujarra’ (Alpujarra’nın Tuzanisi) gibi tiyatro eserleri buna verilebilecek örneklerdir. Goytisolo ekler: ‘...*Blanco White, Florán, José Joaquín de Mora gibi yazarlar eserlerinde İber yarımadasındaki İslam varlığını muhabbet ve özlem dolu bir perspektifle ele almışlardır...*’ (Goytisolo, 1989; 38).

Fransa’da da İslam dünyasının pozitif değerlerini tekrar ortaya koymak isteyen yazarlara rastlamak mümkündür. Siane gibi Arap kültürü hayranı bir aristokrat, yazar Antoine de Saint Exupery veya Louis Massignon, eserlerinde İslam’ın insani değerlerine atıfta bulunur ve eski Arap medeniyetinin ihtişamına hayranlıklarını açıkça ifade ederler.

Bu Oryantalist modası günümüzü işaret etmemekle birlikte, madalyonun diğer yüzünü oluşturarak Doğu medeniyetinin büyülediği meşhur İspanyol dramaturg Pedro Antonio de Alarcon’un ‘Romancero de la guerra de Africa’ (Afrika Savaşı Şairi) ve ‘Diario de un testigo de la guerra de Africa’ (Bir Afrika Savaşı tanığının günlüğü) eserlerinde Arap olana doğru gitmek şeklinde kendini gösterir:

‘...Çocukluğumu hisar, cami ve sur kalıntılarında geçirmişken, Müslümanların şarkıları gençlik yıllarımda rüyalarımı okşamışken, şiirinden etkilenmiş, belki aynı çatı altında son zevklerini yaşamışken ilk yıllardan itibaren Afrika’nın yakınlığından etkilenmem ve Akdeniz’i geçip geçmişin inanılmaz gerçeğine dokunmayı dilemem kaçınılmazdır ...’ (Alarcón, 2005; 58).

Tabi bu durum onun aynı eserin ilerleyen sayfalarında bütün önyargılarını ve Batı’nın etnosentrik Müslüman vizyonu ile beslenen algılarını açıkça ortaya koymasına engel olamaz:

‘... Ve her şeyleriyle bugün geldiler. İşte bu, o fanatik ırkın sadece zevk ve dindarlık yüzünden savaştığının kanıtıdır: Vatan sevgisi ya da belirli bir savaş planıyla değil, bunu ihtiyaç yahut zorunluluk hissettikleri veya kaderleri olduğunu düşündükleri için. Bence inançları onları bizim savaş meydanlarına, Tanrıların onuruna barut ateşlemek için getiriyor tıpkı bizim kilisede yaktığımız tütsüler gibi...’ (Alarcón, 2005; 65).

Alarcón, ilk önce güzel bir şekilde tasvir ettiği Müslümanları savaş meydanında gördükten sonra şu sözleri söyler:

‘...ilgi çekmekten çok iğrendiriyorlar...’ (Alarcón, 2005; 72).

Batı’da yüzyıllardır var olan ‘öteki’ meselesi Türk edebiyatında XX. yüzyıldan sonra görülmeye başlamıştır. Bunda çok uluslu Osmanlı İmparatorluğunun kucaklayıcı anlayışının payı büyüktür. Osmanlı topraklarında yaşayan herkesi kendi milleti olarak kabul etmiş, onları ötelemek yerine uzun yıllar bir arada tutmayı başarmıştır. Osmanlı’nın güçlü olduğu dönemlerde, Batı’da ona karşı büyük bir ilgi belirmiş, ancak hem korkularından hem de Osmanlı topraklarına canlarının

¹ Moro: Müslüman olanları tanımlamak için kullanılan, aynı zamanda küçümseyici bir anlam ifade eden terim.

istediği şekilde girip çıkmaları mümkün olmadığı için, akıllarında oluşturdukları Türk imajını literatürlerine de yansıtmışlardır. Kendi yarattıkları bu algıya o kadar inanmışlar ki gerçeğiyle karşılaştıklarında bile bu algıyı değiştirmeye yanaşmamışlardır. Bugün dünyanın birçok yerinde 'öteki' olarak algılanan, korkulan ve terörist ilan edilen 'Müslüman imajı' nın kaynağı da Batı'nın yarattığı bu ötekileştirmeden kaynaklanmaktadır.

Geçmişte Edebiyat'ta oldukça geniş yer bulan Müslüman, Sarazen ve Araplar hakkındaki bu mit ve efsaneler zamana karşı koyarak günümüz edebiyatında da yer bulmayı başarırlar. Aslında, Müslümanlara karşı bu denli kin ve öfkenin asıl kaynağı bilgisizliktir, çünkü teknolojinin bu kadar ilerlediği bir dönemde insanların hala iletişim araçlarının kendilerini manipüle etmesine izin vermesi başka şekilde açıklanamaz. Juan Goytisolo'ya göre dünyada son on beş yıl içinde radikal değişiklikler olmuştur. Yazar, son yıllarda özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra İslami fanatizm oluştuğunu belirtir ve İsveçli aşırı sağcı Anders Behring Breivk'in gerçekleştirdiği Oslo katliamına gönderme yaparak ekler: 'İsveç'te aşırı sağcı biri tarafından gerçekleştirilen katliam, Batı fanatizmi diye bir gerçek olduğunun da açık kanıtıdır. (<http://www.informador.com.mx/cultura/2011/319486/no-se-puede-imponer-la-democracia-a-canonazos-juan-goytisolo.htm> adresinden 6 Aralık 2017 tarihinde erişilmiştir.)

IV

Goytisolo'nun geniş yelpazeli edebi birikimine bakıldığında, eserlerinin hepsinde hatta kurgu olanlarda bile kendisinin gönüllü sürgün durumuna, önyargısız gözlemci profiline, Türk, Arap ve genel olarak İslam dünyasına olan bağlılığına atıflar bulmak mümkündür. Yazarın asıl hedefi doğu hakkında var olan klişeleri yıkmak, Batı edebiyatını tamamen karşısına almak pahasına sarazen² olayına kendi bakış açısını sunmaktır, yani:

'...efsaneler, hatırlayalım, kedilerden daha uzun yaşarlar ve ne akıl nede tecrübelerin buna karşı yapabilecekleri çok şey yoktur...' (Goytisolo, 1989; 48).

Daha sonra Djait'ten alıntı yaparak devam eder:

'Araplar ve İslam hakkındaki binlerce yıllık önyargılar Batılı kolektiflerin bilinçaltılarında öyle bir yer etmiş ki, acaba bir gün sökülüp atılabilirler mi diye korkuyla sormak gerek' (Goytisolo, 1989; 53).

Ancak Juan Goytisolo bu önyargılara açıkça karşı çıkar ve Batı edebiyatındaki bu tartışmalı alanla ilgili yorucu ve hala devam eden uzun soluklu bir çalışma başlatır. Ona göre eğer Doğu insanı ile ilgili bir analiz yapılmak isteniyorsa kendinizi onların yerin koyup, dünyaya onların baktığı yerden bakmanız gerekmektedir. Yazarın bu yaklaşımı kazanmasında gönüllü sürgün olarak gittiği Paris'te Arap ve Türklerle olan yakınlaşmasının rolü büyüktür. Orada yaşadığı Sentier Mahallesi genel olarak Arap, Yahudi, Ermeni ve Türklerden müteşekkildir.³ Bu ilk temas onu daha fazla öğrenmeye iter, İslam'ı ve Arapları daha iyi tanımak için Tanca ziyaretlerine başlar. Arap dilini iyi bir şekilde konuşmayı arzu ettiği için son nefesini verdiği Fas'a yerleşir. Kitaplarının çoğunda, Xemma el Fna meydanında tek tek ya da grup halinde toplanan öykücülerle geçirdiği hoş saatlere ve tecrübelerine yer verir.

² Sarazen (Latince: Saracen), Haçlı Seferleri sırasında Avrupalı savaşçılar tarafından Müslümanlara takılan ve 'Hristiyan olmayan' anlamına gelen ad.

³ '... Orada yaşarken Arapça'nın Magreb lehçesini fena konuşmuyordum ve Türkler geldiğinde yaklaşık dört-beş yıl mültecilerin olduğu yere gidiyor, insanlarla sohbet edip Türkçe dersleri alıyordum. Onlar benim mahalleme geldikleri için dillerini öğrenmeye karar verdim. Ben toplamayı severim, çıkarmayı değil: iki dil ve iki kültüre sahip olmak bir taneden iyidir, üç dil ve üç kültüre sahip olmaksızın ikiden iyidir. Kendi içine kapanan, sürekli köklerini arayan ve kimliklerini sabit fikirle koruyan topluluklar tıkanıklığa ve hareketsizliğe mahkûmdurlar...' Juan Goytisolo, Röportajlar- 02/11/2005- Yazar: G. Olea- Kaynak: El Comercio Digital.

Tunus'lu tarihçi, Hichem Djait'in sözünü ettiği 'İslam karşıtı hassasiyet' ten kurtulmak, İspanya'da doğmuş bir yazar için kolay olamazdı ama bu durum Juan Goytisolo için geçerli değildi. Çünkü o Arap-Müslüman kaynaklarının bizzat kendilerinden besleniyordu. O, yerli halkla kaynaşıyor, dillerini öğreniyor, en ilginç mekânlarında dolaşıyor, geleneklerini gözlemliyor, bunlara uyum sağlıyor ve sonuç olarak kendi özgür iradesiyle orada yaşamaya karar veriyordu. Bu bağlamda, 'En los Reinos de Taifa' (Taifa Krallığında) isimli kurgu gibi görünen ama otobiyografi olarak kabul edilen eserinde başkahramanın sözleri dikkat çekicidir:

'...hemşerilerinin yakınlığı onu irrite ediyor, elinden geldiğince onların bulunduğu ortamdan kaçıyor...'

Bu gönüllü sürgün ruh hali hemen hemen bütün eserlerinde kendini gösterir. Yazar her fırsatta paradigmatik metinlere başvurmaktadır ve bunları kendi söylemlerinde kullanmaktan da asla çekinmez. Eserlerinde Cervantes'e de birçok atıfta bulunur ve ikiside İslam topraklarında yaşadıkları için (Don Kişot'un yazarı Cervantes Cezayir'de bir süre esir olarak yaşadığı için) kendini onunla özdeşleştirir.

Goytisolo 1967'de 'Reivindicación del Conde Don Julián' (Kont Don Julian'nın aklanması) adlı eserini yazarken nihayet İspanya'dan kurtulma kararı alır. Karşı sahilden Yarımada'yı seyrederken der ki:

'...Tanca'dayım, Frankizmin eskimiş ve düşman İspanya'sını izliyorum, iki kültür periodik olarak zengin ve işlenmemiş, uykulu ve canlı, boğazlanmış ve hareket halinde, bunları tefekkür ederken Cervantes'i keşfediyorum...' (Goytisolo, 1989; 117).

Cervantes'le kıyaslandığında Goytisolo İspanya'yı yolun karşısından izlemeye sembolik bir değer yükler, bu da onu başka bir perspektife oturtur ve yerleşik değerleri tartışmaya açar. Goytisolo Cervantes'inde tutsaklığı esnasında İspanya'ya Doğu'dan bakma şansını yakaladığını söyler. Yazar eserlerinde ötekiyle, farklı olanla yani Türk, Arap ve Müslümanla olan ilişkilere dair birçok örnek verir. Goytisolo ötekileştirme meselesini farklı yönleriyle ele alır ve 'vatansız' kalan yazarın ya da bireyin duruşunu her fırsatta savunur.

'...Ben sabit kimliklere, kaliteli milliyetçiliğe ya da homojen toplumlara güvenmiyorum, çünkü bütün bu homojenlik ve ikonik⁴ kimlikler bireylere karşı şiddetin ürünüdür. Bu sadece totaliter toplumlarda yer bulabilir. XI. y.y.'dan itibaren America Castro için İspanya fikrinin doğması veya İspanyol edebiyatının doğuşu Yahudi, Hristiyan ve Müslüman topluluklarının ufkunda gerçekleşmiştir. Birinin diğerine bu şekilde eleştirel tarzda bakması kültür fermentasyonudur. Bunun en iyi örneği Müdeccen (Mudejar) sanatıdır. Müdeccen sanatının eşsiz olduğu konusunda herkes hemfikir. Ancak bu müdeccenlik sadece mimaride kendini gösterse saçma olurdu, elbette ki edebiyata da yansımıştır: el Conde Lucanor (Lucanor Kondu), el Cantar del Mio Cid (Mio Cid Şarkısı) ve el Libro del Buen Amor (İyi aşkın kitabı) –America Castro'nun keşfettiği gibi müdeccen kitabıdır...' (Eilenberger, 1998; 4).

Bu bağlamda, Yazar'a Carlos Fuentes'in 'benim milliyetim İspanyol dilidir' sözü hatırlatıldığında şöyle cevap verir:

'...o zaman ben derim ki benim milliyetim Cervantestir...' (Eilenberger, 1998; 7).

Goytisolo her zaman kültürlerin bir arada yaşamaları gerektiği fikrini savunur ve bu durumun kişilerin entelektüel gelişimleri için önemine vurgu yapar:

'...Ben hep Paris Sentier'de yaşadım. Türkiye'de gerçekleşen askeri darbeden sonra mahalle birden Türklerle doldu, dışarı çıkınca Türkçe ilanlar görmeye başladım, anlamıyordum ve

⁴ İkonik: Dini tasvirlerle ait.

kendimi burada biraz yabancı hissetmeye başladım. Sürgün edilmiş komünist bir şairle konuştum ve ona nerede Türkçe öğrenebileceğimi sordum, o da beni siyasi sığınmacıların kurduğu bir derneğe yönlendirdi. Bana her öğleden sonra ders veren insanlar gayet sempatikti. Bu şekilde Türkçe konuşmayı öğrendim. Herkes Türkçeyi öğrenmek zorunda demiyorum, ama madem Türk restoranları açıldı Türk yemeklerini deneyebilirler. Maalesef şahane Türk hamamlarını getirmediler, keşke onları da getirseselerdi tam bir medeniyet dersi olurdu. Uzak bir kültürün gelmesiyle her zaman yeni şeyler öğrenilebilir...' (Eilenberger, 1998; 9).

Öteki'nin kültürüyle kaynaşma Juan Goytisolo'ya iki kültür arasında ortak olan noktaları bulma konusunda yardımcı olur. Yazar eserlerinde özellikle ırkların karışmasının insanlar için büyük bir zenginlik olduğunu ve medeniyetler –asında o değerler demeyi tercih ediyor- ittifakının tüm insanlık için uygulanabilir ve faydalı olduğunun ısrarla altını çizer. Hiçbir şekilde yıkıcı kültür şoku gibi bir klişeyi kabul etmez.

'...her şey harmandır ve ırkların karışması zenginleştirir. Bunun kanıtı, Pamuk'un İstanbul'u gibi farklı kültürler tarafından tekrar ve tekrar yaratılan büyük kentlerdir...'

Goytisolo'ya göre Doğu ve Batı arasındaki bitmek bilmez rekabetin yok sayılıp, onun yerine çıkarlardan uzak ve açık bir perspektif benimsenmesi duvarların yıkılmasına yardımcı olacaktır.

V

Geçmişte, Batı ötekini derisinin rengine göre belirler ve gerek Avrupa'da gerek Amerika'da siyah adam onlar için öteki olmaktan kurtulamazdı. Ancak, zaman içerisinde yeni ve farklı 'öteki' kavramları ortaya çıkmaya başlar. Mesela, 11 Eylül saldırılarından sonra, özellikle Amerikalılar için, Müslümanlar 'öteki' olur.

Bu arada, Doğu zamanla 'öteki'nin varlığını reddederek değerlerini koruyamayacağını anladı. O nedenle, modern ve geleneksel arasında çatışmalar çıkmaya başladı. Doğulu geri kalmışlığın nedenlerinden birinin aşırı tutuculuğa bağlı olarak 'öteki'ni reddetme olduğunun farkına vardı. Bu arada Batı, Doğu'nun geri kalmışlığının sebebini bilinçli olarak 'inançla' yani İslam'la ilişkilendirmeye devam etti. Günümüzde üçüncü dünya ülkelerinin çoğu Müslüman devletlerdir. Ama eski İslam medeniyetleri göz önüne alındığında, bu iddianın ne kadar yanlış olduğu gayet açıktır. İslam dini her zaman yeniliklere ve gelişmelere açık olmuştur. Sorun şu ki, bahsettiğimiz ülkelerde gelenekle din birbirine karıştırıldığı için ciddi sorunlar yaşanmakta, Batı'da bundan bir şekilde faydalanmayı başarmaktadır. Bu anlamda, batılı bir göz olarak Goytisolo günümüzde Müslümanların durumunu objektif bir şekilde analiz etmeyi başaran nadir isimlerdendir.

KAYNAKÇA

- Alarcón, P. A. (2005). *Diario de un testigo de la guerra de África*. Madrid: Ediciones Irreverentes.
- Eilenberger, W., Astvalsson, Haukur y Herrera, Francisco. (1998). Juan Goytisolo ile bir söyleşi. Paris: Nacionalidad Cervantina.
- Garcia Morente, M. (1961). *Ideas de la Hispanidad*. Madrid: Espasa-Calpe.
- Goytisolo, J. (2004). *Reivindicacion del conde don Julian*. Madrid: Catedra.
- Goytisolo, J. (1989). *Cronicas Sarracinas*. Barcelona: Seix Barral.
- Goytisolo, J. (2003). *Estambul Otomano*. Barcelona: Ediciones Peninsula.
- Kumrular, Ö. (2008). *Türk Korkusu*. İstanbul: Doğan Kitap.

-
- Said, E. (1989). *Oryantalizm*. çev. Selahattin Ayaz. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Şengül, A. (2007). Edebiyat'ta öteki meselesi ve Türk edebiyatında öteki. *Karadeniz Araştırmaları*, 15.
- Yalçın Çelik, D. (2004). İlias Venezisin perspektifinden öteki kavramı ve Türk imajı. Ankara: Türkbilig.

İnternet Kaynakları

<http://www.informador.com.mx/cultura/2011/319486/no-se-puede-imponer-la-democracia-a-canonazos-juan-goytisolo.htm>

Juan Goytisolo, Röportajlar- 02/11/2005- Yazar: G. Olea- Kaynak: El Comercio Digital

<http://www.ucem.es/info/especulo/numero11/jgoytisolo.html>